

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Степан Грибіш,

аспірант Інституту професійно-технічної освіти НАПН України

Реферат. У статті аналізуються основні проблеми професійної підготовки фахівців для сільського зеленого туризму як пріоритетної галузі в умовах трансформації вітчизняної економіки. Висвітлено стан наукових досліджень у сфері підготовки майбутніх фахівців з організації сільського зеленого туризму, саморозвитку й самоосвіти власників і працівників приватних садиб. Виявлена проблема розмаїття дефініцій поняття «сільський зелений туризм» у нормативно-правових актах та працях науковців, співвідношення даного терміну з категоріями («агротуризм»), протиставлення чи поділу його на окремі напрями («сільський» і «зелений»). Проаналізовані суперечності у тлумаченні поняття, запропоновано узагальнене визначення терміну «сільський зелений туризм». Здійснено аналіз галузевих стандартів професійно-технічної освіти за професією «Агент з організації туризму» і вищої освіти для освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст» за напрямом підготовки 6.140103 «туризм», а також освітньо-професійних програм, укладених на основі вказаних стандартів. Наголошено на можливості вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації готувати фахівців із розвитку сільського туризму. Виявлено суперечність, пов'язану з декларуванням підготовки фахівців із розвитку сільського туризму і відсутністю спеціальних дисциплін для ефективної реалізації такої підготовки. Окреслені основні шляхи підвищення ефективності туристичної освіти як передумови розвитку галузі: надання базових знань і навичок власникам садиб і обслуговуючому персоналу, що стосуються їхньої безпосередньої діяльності; організація семінарів, круглих столів і виїзних зустрічей для обміну передовим досвідом; підготовка й поширення методичної літератури з організації сільського зеленого туризму; диференціація системи професійної туристичної освіти, яка дасть змогу враховувати істотні відмінності й особливості туристичної галузі в різних регіонах; запровадження дисципліни «організація сільського зеленого туризму».

КЛЮЧОВІ СЛОВА: професійна освіта, фахівець із розвитку сільського туризму, сільський зелений туризм.

Постановка проблеми. Основною особливістю економічного розвитку країн світу є істотні зміни в їх галузевій структурі. Упродовж тривалого часу спостерігається зменшення ролі виробничого сектора та зростання значення сфери послуг. Очевидно, що постійне зменшення ролі сільського господарства і частки зайнятих у ньому можуть нести потенційні загрози для економіки країни, наприклад, зростання безробіття. До країн цієї групи ризику відноситься й Україна. Тому постає проблема створення умов для забезпечення зайнятості населення позааграрними видами діяльності [1, с. 174]. З огляду на це, туризм поступово перетворюється на важливу галузь економіки. Зважаючи на такі тенденції й виклики, що стоять перед українською економікою, розвиток сільського зеленого туризму набуває особливого значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні процес становлення туристичної освіти є відносно новим явищем. Попри це, вітчизняна туристична освіта вже має значні здобутки й спирається на значну теоретичну базу. Водночас, спостерігається брак ґрунтовних досліджень із підготовки фахівців для сільського зеленого туризму. Підготовку майбутніх фахівців з організації сільського зеленого туризму висвітлювали: В. Васильєв, Н. Васильєва, П. Горішевський, Ю. Зінько, Т. Коберніченко, О. Тимофій, Л. Чорна. Проблеми саморозвитку й самоосвіти власників і працівників приватних садиб аналізувалися у працях Н. Гордецької, Ю. Зінько, М. Рутинського, Б. Фіногеева та ін. Однак, зважаючи на швидкий розвиток сфери туризму, який висуває все вищі вимоги до обслуговуючого персоналу, постає необхідність адаптації існуючої системи туристичної освіти до нових викликів.

Метою статті є аналіз сучасної системи професійної підготовки майбутніх фахівців із сільського зеленого туризму.

Виклад основного матеріалу. Згідно Закону України «Про туризм», дана галузь віднесена до пріоритетних напрямів розвитку економіки [2]. Однак жодна галузь не може обійтися без висококваліфікованих фахівців. Попри те, що туристична освіта в Україні є ще досить новим напрямом, на сьогоднішній день підготовку кадрів для сфери туризму й готельного господарства здійснюють близько 150 вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації, а також мережа професійно-технічних навчальних закладів. Однак сучасні вітчизняні вищі навчальні заклади III-IV рівнів акредитації здебільшого готують для сфери туризму фахівців, які відносяться до керівного складу, хоча найбільшою в даній галузі є потреба в працівниках середньої ланки та обслуговуючому персоналі. Цю кадрову прогалину заповнюють професійно-технічні навчальні заклади і вищі навчальні заклади I-II рівнів акредитації.

Сільський зелений туризм має глобальний характер і є одним із найважливіших сегментів туристичного бізнесу, що активно розвивається в багатьох країнах. Необхідність розвитку сільського зеленого туризму в Україні зумовлена також нагальною потребою вирішення в сучасних українських селах цілої низки завдань соціально-економічного характеру. Таким чином, розвиток сільського туризму є надзвичайно важливим для нашої держави, оскільки він створює можливості для розширення сфери зайнятості сільського населення у сфері обслуговування. Однак процес підготовки фахівців із розвитку сільського зеленого туризму ускладнюється через низку причин. Наприклад, до сьогодні немає єдиного загальноприйнятого визначення сутності цього виду туризму. Відомо, що одні дослідники поняття «сільський» і «зелений» туризм вважають різними напрямками туристичної діяльності, а інші – асоціюють його із «агротуризмом». Ситуацію ускладнює також відсутність чітких визначень як у профільних законах, так і в інших нормативно-правових актах. Наприклад, вітчизняна стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 р. серед різних видів туризму сільський та екологічний напрями виділяє як

самостійні. Причому, «екологічний» туризм виступає синонімом «зеленого» [3]. Аналогічний підхід до визначення видів туризму здійснений і в чинному Законі України «Про туризм». Водночас, у Законі України «Про особисте селянське господарство» вживається поняття «сільський зелений туризм». Проект Закону України «Про сільський та сільський зелений туризм» (№ 4299) визначає сільський туризм як вид туристичної діяльності, який передбачає «тимчасове перебування туристів у сільській місцевості (селі)» [4]. Таким чином, проект Закону визначає даний вид туризму на основі типу поселення, що не дає змоги окреслити його внутрішню специфіку. Напрацьований проект внесення змін до вищезазначеного Закону України «Про особисте селянське господарство» щодо розвитку сільського зеленого туризму визначає тільки організаційні засади функціонування сільського туризму як діяльності «добровільно надавати за плату або безоплатно послуги у сфері сільського зеленого туризму, а саме послуги з розміщення (проживання), харчування, а також організації дозвілля й заходів, пов'язаних із використанням майна особистого селянського господарства, місцевими звичаями і традиціями гостинності» [5].

Зважаючи на таке розмаїття дефініцій, В. Биркович пропонує своє визначення сільського зеленого туризму як «специфічної форми відпочинку у приватних господарствах сільської місцевості з використанням майна та трудових ресурсів особистого селянського, підсобного або фермерського господарства, природно-рекреаційних особливостей місцевості та культурної, історичної та етнографічної спадщини регіону» [6, с.139]. Із цим визначенням варто погодитися, але із деякими зауваженнями. По-перше, категорії «підсобне» й «особисте» селянські господарства за змістом є тотожними поняттями і тому розділяти їх недоцільно. По-друге, Закони України «Про особисте селянське господарство» і «Про селянське (фермерське) господарство» не заперечують можливості надання послуг у сфері сільського зеленого туризму, але заперечують членство за трудовим договором (контрактом, угодою), а згаданий вище проект внесення змін до Закону України «Про особисте селянське господарство» щодо розвитку сільського зеленого туризму не ставить таких обмежень. Тому пропонуємо уточнене й узагальнене визначення поняття «сільський зелений туризм» як виду туризму, що здійснюється у сільській місцевості з використанням майна й ресурсів особистого селянського господарства та місцевих особливостей (культурної спадщини). Загалом, розвиток сільського зеленого туризму має низку серйозних переваг. По-перше, створює додаткові можливості для зайнятості місцевого населення і може розглядатися як альтернатива сільськогосподарській діяльності. По-друге, при зростанні числа відпочиваючих розширюється потреба в розвитку сфери послуг – транспорту, зв'язку, закладів торгівлі тощо. По-третє, відбувається підвищення культурно-освітнього рівня сільського населення, задіяного в обслуговуванні туристів. Нарешті, унікальність історико-етнографічної спадщини українських сіл сприятиме підвищенню інтересу туристів до національної самобутності українських регіонів.

Однак на шляху успішного розвитку галузі потрібно вирішити низку завдань: інституційних (на законодавчому рівні чітко окреслити умови розвитку сільського зеленого туризму); інформаційних (допомогти надавачам послуг покращити інформування населення України та її гостей про свою діяльність); фінансових (покращити умови отримання потенційними власниками туристичного бізнесу фінансових ресурсів для започаткування чи розвитку справи); інфраструктурних (підвищити рівень розвитку і якості супутніх елементів і послуг – доступність транспорту, зв'язку тощо); соціальних (сприяти покращенню рівня професійної освіти, культури поведінки, організації прийому й обслуговування туристів). Зважаючи на те, що якість отримуваних послуг залишається досить низькою, туристична галузь розвивається дуже повільно. Таким чином, серйозною перешкодою для розвитку сільського зеленого туризму є нестача чи недостатній рівень кваліфікації фахівців, зайнятих у даній сфері туризму, а, отже, вирішення даної проблеми можна розглядати в ракурсі професійної підготовки фахівців для сільського зеленого туризму.

Наразі тільки ВНЗ III-IV р.а. готують фахівців за напрямом «Сільський туризм» і впроваджують спеціалізований курс з організації сільського зеленого туризму. Туристичний напрям у системі професійно-технічної освіти України представлений тільки однією професією – «Агент з організації туризму». Згідно державного стандарту професійно-технічної освіти за професією «Агент з організації туризму», професійно-теоретична підготовка не містить жодного навчального предмета з питань організації сільського туризму [7].

У системі вищих навчальних закладів I-II р.а. майбутні фахівці для туристичної сфери готуються за спеціальністю 5.14010301 «туристичне обслуговування». Згідно галузевого стандарту вищої освіти Міністерства освіти й науки України для освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст» за напрямом підготовки 6.140103 «туризм», підготовлений фахівець здатний виконувати професійну роботу відповідно до Класифікатора професій ДК-003:2010 за різними назвами робіт, у тому числі – 3414 «фахівець з розвитку сільського туризму». Таким чином, вищі навчальні заклади I-II рівнів акредитації мають можливість готувати фахівців для сільського зеленого туризму. У галузевому стандарті достатньо чітко прописані фахові компетентності й отримувані результати навчання, необхідні для фахівців із розвитку сільського туризму. Водночас, освітньо-професійна програма, на основі галузевого стандарту для спеціальності «туристичне обслуговування», не містить жодної дисципліни з організації сільського зеленого туризму. Серед передбачених освітньо-професійною програмою предметів лише кілька дуже опосередковано торкаються питань сільського зеленого туризму (як одного із напрямів туризму), і не передбачено жодної теми з його організації чи функціонування. Тільки варіативна частина програми освітньо-професійної підготовки дає можливість вищим навчальним закладам на свій розсуд обирати певні

дисципліни, що, однак, не гарантує вибір предметів, важливих для розвитку сільського туризму.

Таким чином, на шляху забезпечення сільського зеленого туризму висококваліфікованими кадрами залишаються проблеми, успішне вирішення яких зможе усунути основні перепони для розвитку галузі. Серед них варто виділити кілька найважливіших. Перш за все, це створення умов для отримання всіма власниками садіб і обслуговуючим персоналом базових знань і навичок, які стосуються їх безпосередньої діяльності. Вирішення даних питань можливе шляхом проведення курсів підвищення кваліфікації/перекваліфікації. Крім того, з метою поширення передового досвіду необхідно організовувати семінари, круглі столи, виїзні зустрічі тощо. Однією з найбільших проблем є низький рівень кваліфікації фахівців даної сфери туризму. Її вирішення можливе шляхом підготовки й поширення відповідної методичної літератури з організації сільського зеленого туризму, планування, контролю й ціноутворення, маркетингу й менеджменту тощо [8, с. 84]. Зважаючи на те, що сільський зелений туризм тісно пов'язаний з ознайомленням із особливостями культурної спадщини регіону чи країни, постає необхідність формування готовності фахівців до етнографічної рекреаційної діяльності. Нині в Україні вже склалася територіально відмінна структура туризму в масштабах різних регіонів країни, що володіють значними й водночас відмінними особливостями, які можуть слугувати передумовою для розвитку різних напрямів туризму.

Висновок. Здійснений аналіз системи функціонування сільського зеленого туризму в Україні підтверджує його здатність позитивно впливати на розвиток економіки. Водночас, дослідження виявило також серйозні проблеми, пов'язані з нестачею висококваліфікованих працівників для даної галузі, що є серйозною перепорою на шляху її розвитку. Саме тому важливе значення має надаватися професійній підготовці майбутніх фахівців даного профілю. Аналіз галузевого стандарту вищої освіти для освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст» за напрямом підготовки «туризм» і освітньо-професійної програми свідчить про наявність суперечності, пов'язаної з декларуванням підготовки фахівців із розвитку сільського туризму та відсутністю спеціальних дисциплін для здійснення такої підготовки. Таким чином, у навчальні плани зі спеціальності «туристичне обслуговування» доцільно внести дисципліну «Організація сільського зеленого туризму», яка відображала б вимоги щодо надання туристичних послуг у сільській місцевості. Також важливим було би проведення курсів підготовки й перепідготовки фахівців для сільського туризму.

Література

1. Бакуменко А. Обґрунтування перспектив розвитку сільського зеленого туризму в Україні : матеріали в науково-практичній конференції, 15.04.2011 р., Харків / ХНУ ім. В. Каразіна. – 2011. – С. 172-176.
2. Закон України «Про туризм» [Ел. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр>.

3. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року / Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р. [Ел. ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-p>.

4. Про сільський та сільський зелений туризм. Постанова Верховної Ради України про прийняття за основу проекту Закону України [Ел. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2179-15>.

5. Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про особисте селянське господарство» від 15.04.2009 р. № 4368 [Ел. ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF3DC00I.html.

6. Биркович В. Сільський зелений туризм – пріоритет розвитку туристичної галузі України / В. Биркович// Стратегічні пріоритети. Науково-аналітичний щоквартальний збірник Наукового інституту стратегічних досліджень. – 2008. – № 1(6). – С. 138-143.

7. Державний стандарт професійно-технічної освіти з професії «Агент з організації туризму» / Наказ Міністерства освіти і науки України від 05.07.13 № 918 [Ел. ресурс]. – Режим доступу : nmcpto.cv.ua/attachments.

8. Тимофій О. Підготовка майбутніх фахівців з організації сільського зеленого туризму в Україні / О. Тимофій, Л. Чорна // Обрії. Науково-педагогічний журнал. – 2012. – №2 (35). – С. 83-84.

Реферат

Особенности профессиональной подготовки будущих специалистов по развитию сельского зелёного туризма в Украине

Степан Грыбиш,

*аспирант Института профессионально-технического образования
НАПН Украины*

В статье анализируются основные проблемы профессиональной подготовки специалистов для сельского зелёного туризма как приоритетной отрасли в условиях трансформации отечественной экономики. Описано состояние научных исследований в сфере подготовки будущих специалистов по организации сельского зелёного туризма, саморазвития и самообразования собственников и работников частных усадеб. Выявлена проблема разнообразия определений понятия «сельский зелёный туризм в нормативно-правовых актах и публикациях ученых, ассоциирования указанного термина с другими равноуровневыми категориями («агротуризм»), противопоставления или деления его на отдельные направления («сельский» и «зелёный»). Проанализированы противоречия толкования данного понятия и предложено обобщенное определение термина «сельский зелёный туризм».

Проанализированы отраслевые стандарты профессионально-технического образования по специальности «Агент по организации туризма» и высшего образования для образовательно-квалификационного уровня «младший специалист» по направлению подготовки 6.140103 «туризм», а также образовательно-профессиональные программы на основе указанных стандартов. Определены возможности высших учебных заведений I-II уровней аккредитации по подготовке специалистов по развитию сельского туризма. Обнаружено наличие противоречия, связанного с декларированием подготовки специалистов по развитию сельского туризма и отсутствием специальных дисциплин для качественного осуществления такой подготовки. Обозначены основные пути повышения эффективности туристического образования как предпосылки развития отрасли: предоставление базовых знаний и навыков собственникам усадеб и обслуживающему персоналу, касающихся их непосредственной деятельности; организация семинаров, круглых столов и выездных встреч для обмена передовым опытом; подготовка и распространение методической литературы по организации сельского зеленого туризма;

дифференциация системы профессионального туристического образования, которая позволит учитывать существенные отличия и особенности туристической отрасли в разных регионах; внедрение дисциплины «организация сельского зеленого туризма».

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: профессиональное образование, специалист по развитию сельского туризма, сельский зеленый туризм.

Abstract
Professional training features of future rural green tourism specialists in Ukraine

Hrybish Stepan
Postgraduate student, IVET of NAES of Ukraine

In article the main problems of professional training of specialists for rural green tourism as priority industry in the conditions of transformation of domestic economy are analysed. The condition of scientific research in the field of training of future specialists in the organization of rural green tourism, self-development and self-education of owners' and workers' private households is described. The problem of a variety of determinations of a concept "rural green tourism in regulatory legal acts and publications of scientists, associations of the specified term with other categories of different levels is revealed ("agro tourism"), oppositions or its divisions into the separate directions ("rural" and "green"). Contradictions of interpretation of this concept are analysed and the generalized determination of the term "rural green tourism" is offered.

Industry standards of vocational training as "An agent on the organization of tourism" and the higher education for the educational and qualification level "junior specialist", in the direction of preparation 6.140103 "tourism", and also educational and professional programs on the basis of the specified standards are analysed. Possibilities of higher educational institutions I - II accreditation levels are determined by training of specialists on development of rural tourism. The availability of the contradiction is connected with declaring of training of specialists on development of rural tourism and lack of special disciplines for high-quality implementation of such preparation is revealed.

The main ways of efficiency increase for tourism education as premises of development of the industry are designated: providing basic knowledge and skills to owners of the estates and service personnel concerning their direct activity; the organization of seminars, round tables and exit meetings for exchange of the best practices; preparation and distribution of methodical literature on the organization of rural green tourism; differentiation of system of professional tourist education which will allow to consider essential differences and features of the tourist industry in different regions; implementation of discipline "organization of rural green tourism".

KEYWORDS: professional education, specialist in development of rural tourism, rural green tourism.

References

1. Bakumenko A. Obgruntuvannia perspektyv rozvytku silskoho zelenoho turyzmu v Ukraini : materialy v naukovo-praktychnoi konf., 15.04.2011 r., Kharkiv / KhNU im. V.Karazina. – 2011. – S. 172-176.
2. Zakon Ukrainy «Pro turyzm» [El. resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/324/95-vr>.
3. Stratehiia rozvytku turyzmu ta kurortiv na period do 2026 roku / Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 16 bereznia 2017 r. № 168-r. [El. res.]. – Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/168-2017>.
4. Prosil'skyi za sil'skyizelenyi turyzm. Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy pro pryiniattia za osnovu proektu Zakonu Ukrainy [El. res.]. – Rezhym dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2179-15>.

5. Proekt Zakonu Ukrainy vid 15.04.2009 r. № 4368 provnesenniazmin do Zakonu Ukrainy «Pro osobyste selianske gospodarstvo» [El. res.]. – Rezhym dostupu: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF3DC00I.html.

6. Byrkovych V. Silskyizelenyi turizm – priorytet rozvytku turystychnoi haluzi Ukrainy / V. Byrkovych // Stratehichni priorytety. Naukovo-analitychnyi shchokvartalnyi zbirnyk Naukovoho instytutu stratehichnykh doslidzhen. – 2008. – № 1(6). – S. 138-143.

7. Derzhavnyi standart profesiino-tekhnichnoi osvity z profesii «Ahent z orhanizatsii turyzmu» / Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 05.07.2013 № 918 [El. res.]. – Rezhym dostupu : nmcpto.cv.ua/attachments.

8. Tymofii O. Pidhotovka maibutnikh fakhivtsiv z orhanizatsii silskoho zelenoho turyzmu v Ukraini / O. Tymofii, L. Chorna // Obrii. Naukovo-pedahohichnyi zhurnal. – 2012. – № 2(35). – S. 83-84.